

OSMANLI DEVLETİ'NDE MODERN SPOR SÜRECİ

Modern Sports Process in the Ottoman Empire

Merve Burcu MARAL*

ÖZ

Osmanlı Devleti Tanzimat ile beraber siyasî, askerî, ekonomik, kültürel alanda değişimler yaşamıştır. Bunların yanı sıra sporda da bazı gelişmeler görülmektedir. Tanzimat ile beraber geleneksel sporların yanında Batı'daki modern sporlar Osmanlı Devleti'ne okullar aracılığıyla girmeye başlamıştır. Avrupa'dan getirilen hocalar ve ders programlarına eklenen beden eğitimi, yani "riyazat-ı bedeniye" dersi modern sporun ilk adımlarıdır. Modern spor, geleneksel sporlardan farklı olarak askerî güce dayalı değil sağlıklı birey olmaya yöneliktir. Başlarda bir arada ilerleyen geleneksel ve modern spor zamanla modern sporun ön planda olduğu bir hal almıştır. Özellikle jimnastik, Osmanlı Devleti'nde modern sporun karşılığı olmuştur. Futbol, basketbol, voleybol, tenis, bisiklet, deniz sporları gibi günümüz modern sporların görülmesi daha sonra olmuştur. Günümüzde geleneksel sporlardan güreş, okçuluk, at biniciliği gibi sporlar varlığını sürdürmektedir. Modern sporun günümüzdeki halini alması uzun bir zamana yayılmıştır. Geleneksel sporların terk edilmesi ya da modern sporun halk tarafından benimsenmesi kolay olmamıştır. Bu çalışmada modern spordan önce var olan geleneksel spor ve modern sporun oluşum süreci hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra futbol, basketbol, tenis, kürek, golf, deniz sporları, boks, voleybol gibi modern sporlar hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: spor, modernleşme, Osmanlı, riyazat-ı bedeniye, jimnastik.

ABSTRACT

The Ottoman State experienced political, military, economic and cultural changes with the Tanzimat. In addition to these, there are some developments in sports. Along with traditional sports, modern sports from the West began to enter the Ottoman State through schools with the Tanzimat. The teachers brought from Europe and the physical education, or "riyazat-ı bedeniye" [body-training] course added to the curriculum were the first steps of modern sports. Modern sports, unlike traditional sports, are not based on military power but on being a healthy individual. Traditional and modern sports, which initially progressed together, eventually became

* Doktora Öğrencisi. İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul/Türkiye. E-posta: merveburcud91@gmail.com. ORCID: 0009-0003-2891-5210.

more prominent in modern sports. Gymnastics, in particular, became the equivalent of modern sports in the Ottoman State. Modern sports such as football, basketball, volleyball, tennis, cycling and sea sports were seen later. Today, traditional sports such as wrestling, archery and horseback riding continue to exist. It took a long time for modern sports to take their current form. It was not easy for traditional sports to be abandoned or for modern sports to be adopted by the people. In this study, information is given about traditional sports that existed before modern sports and the formation process of modern sports. Then, information is given about modern sports such as football, basketball, tennis, rowing, golf, sea sports, boxing, volleyball.

Keywords: sports, modernization, Ottoman, riyazat-ı bedeniyye, gymnastics.

Giriş

Osmanlı Devleti güç kaybederek gerilemeye başladığı dönemde eski gücünü tekrar kazanabilmek amacıyla yüzünü Batı'ya dönmüştür. Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu modernleşmeye ayak uydurabilmek, siyasi ve askeri gücünü tekrar kazanabilmek amacıyla Abdülmecid tarafından 3 Kasım 1839 tarihinde Gülhane Park'ında ilan edilen Tanzimat Fermanı ile Osmanlı Devleti siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel anlamda resmi bir yenileşmeye adım atmıştır.

Tanzimat Fermanı'nın etkisiyle hız kazanan modernleşme, Osmanlı Devleti'nde sadece siyasi ya da askeri alanda kalmamış, sporda da kendini göstermiştir. Osmanlı Devleti'nde spor, Tanzimat ile beraber görülmeye başlanan modern sporlardan önce de var idi ancak geleneksel spor olarak adlandıracağımız cirit, okçuluk gibi sporlar şeklinde olup bunlar askeri güce dayalıydı. Modernleşme ile beraber askeri güce dayalı bu geleneksel sporlar geri planda kalmaya başlamıştır. Geleneksel ve modern sporlar bir arada yer alsa da zamanla modern sporlar ön plana çıkmıştır. Modern sporun okulların ders programlarına eklenmesi ve zamanla halk tarafından desteklenmesi geleneksel sporların önemini yitirmesine sebep olmuştur.

Tanzimat süreciyle beraber Batı'dan getirilen modern spor, Osmanlı Devleti'nde ilk olarak askeri okulların ders programına eklenen jimnastik dersi ile görülmüştür. Askeri okullardan Mekteb-i Harbiye, Mühendishane-i Berri-i Hümayun ve Mekteb-i Bahriye'nin ders programlarına jimnastik dersi eklenmiştir. Askeri okulların yanı sıra Mekteb-i Sultani'nin ve 1869 Maarif-i Umumiyye ile de diğer sivil okulların ders programlarına jimnastik dersi eklenmiştir (Atalay, 2007: 30). Okullarda modern spor olarak öncelikle jimnastiğin yer almasının sebebi, askeri okullara yurt dışından getirilen beden

eğitimi hocalarının jimnastik alanında uzman olmasıdır. Yurt dışından getirilen hocaların jimnastik kökenli olması ve sporu “riyazat-ı bedeniye” yani “beden sağlığı” olarak değerlendirmeleri de modernleşme sürecinde askeri güce dayalı geleneksel sporların geri planda kalmasında bir etken olmuştur.¹

Modern spor her ne kadar öncelikle jimnastik olarak algılansa da zamanla futbol, voleybol, basketbol, bisiklet, boks, tenis gibi diğer modern sporlar da Osmanlı Devleti’nde görülmeye başlanmıştır. İngiliz ve Rum ailelerde görülen futbol ve tenis zamanla modern sporun halk tarafından da benimsenmesini sağlamıştır. Jimnastik daha çok okullarda bir ders olarak kalsa da diğer modern sporlar gençler arasında yayılarak bu sporların takımları oluşmaya başlamıştır. Bugün Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe gibi takımların ilk adımları Tanzimat Dönemi’nde modern sporu benimsemeye başlayan bu gençler tarafından atılmıştır. Halk tarafından amatör bir şekilde yaklaşılın modern sporlar zamanla kulüpleşerek ve federasyon adı altında toplanarak kurumsallaşmıştır.

Osmanlı Devleti’nde modern spor sadece ders ya da kulüp olarak kalmamış basın hayatında da kendisini göstermiştir. Mustafa Ziya tarafından çıkartılan ilk spor dergisi *Futbol*, Selim Sırrı Tarcan tarafından çıkartılan *Terbiye ve Oyun* adlı dergi, Cemi Halit Bey tarafından çıkartılan *İdman* dergisi (Canşen, 2015: 35), Keçecizade İzzet Fuat tarafından çıkartılan *Sipahi* mecmuası, Çelebizade Said Tefvik tarafından çıkartılan *Spor Âlemi* dergisi bu dönemin önemli spor dergileridir. Bu dergiler hem Osmanlı Devleti’nde hem de Batı’daki spor haberlerine yer vererek halkı modern spor anlamında bilinçlendirmiş ve modern sporun gelişmesi için katkıda bulunmuştur.

1. Osmanlı Devleti’nde Geleneksel Spor

Osmanlı Devleti spora ve sporcuya her zaman önem veren bir devlet yapısına sahipti. Okçuluk, güreş, ata binmek, cirit, avcılık gibi geleneksel sporlar padişahlar tarafından desteklenmekteydi. 2. Mehmed zamanında Ok Meydanı oluşturularak okçuluk, Pehlivanlar Tekkesi oluşturularak güreş için adımlar atılmıştır. 2. Beyazıd, “güreşçiler bölüğü” oluşturmuştur. 2. Mahmud, at binmek, tüfek atmak, okçuluk gibi sporlarda başarılı olan bir padişah olarak bilinmektedir. Sultan Abdülaziz zamanında da Kağıthane’de at yarışları yapılmaktaydı. Sarayda bayramlarda cirit, ok gibi sporlarla tören açılışı yapılırdı (Çelik ve Bulgu, 2010; Fişek, 1985).

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. (Soyer, 2004).

Osmanlı Devleti'nde saray, askerî kurumlar ve tekkeler geleneksel sporun ders olarak verildiği yerlerdi. Enderun Mektebinde, medrese derslerinin yanı sıra cirit, ok dersleri verilmekteydi. Talime dayalı sporlarla ordu için asker yetiştiriliyordu. Dini kurum olan tekkeler, halka yönelik eğitim merkezleriydi. Bu tekkelerde geleneksel sporlardan güreş, müsabaka halini alarak tekkeler arası yarışa dönüşmüştür. Pehlivan Mamur Tekkesi, Hoca Cüzzâ Pehlivan Tekkesi o dönemin önemli spor tekkeleridir (Bilge, 1989: 15). Kırkpınar güreşleri, Osmanlı Devleti'nin geleneksel sporlarından günümüze miras kalmıştır. Askeri kurumlardan biri olan Acemioğlanlar Mektebi, devşirilen çocukların yeniçeri olarak yetiştirilmesini sağlayan bir kurumdu. Burada cirit, ok, at biniciliği dersleri verilerek orduya asker desteği sağlanırdı. Canbazhanelerde sarayda yapılan kutlamalar için hokkabaz ve canbaz yetiştirilirdi. Bu kurumların yanı sıra Galatasaray, İbrahim Paşa Sarayı, Edirne Sarayı o dönemin önemli spor merkezleri olmuştur (Bilge, 1989: 16-17).

Osmanlı Devleti'nde geleneksel sporlar; okçuluk, cirit, cündilik, ata binmek, matrak, zorbazlık, gürz, güreş gibi sporlardır. Okçuluk, cirit ve cündilik geleneksel sporların en yaygın olanlarıdır. Osmanlı Devleti her zaman askere ihtiyaç duyduğundan bu sporlar ön plandaydı. Cirit ve cündilik at binmeye gerek duyan Osmanlı erkekleri için önemli bir talimdi. Osmanlı Devleti'nde bu sporlar resmi törenlerde ve davetlerde padişah isteği üzerine gösteri olarak da sunulurdu. Yeniçeri askerlerine kılıç eğitimi olarak verilen matrakta bir elde matrak bir elde de kalkanla talim yapılırdı. Zorbaz ya da gürz sporu ağırlık kaldırma ile askerlere talim şeklinde yaptırılırdı. Savunma sanatına yönelik bir talim olan tomak oyunu oynatılırdı. Günümüzde hala devam eden koşu, Osmanlı'da yaya koşusu olarak geçen talim şeklinde bir geleneksel spordu. Burada adı geçen tüm geleneksel sporlar güç odaklı, askerliğe yönelik sporlardır (Dizdar, 2016: 2-7).

Geleneksel sporlardan okçuluk günümüzde de devam eden geleneksel bir spordur. Ok Meydanı'nda yer alan Okçular Tekkesi günümüze miras kalmıştır. Günümüzde olimpiyatlarda ön planda olduğumuz bir spor haline gelmiştir. Ata binmek ve güreş de yine günümüze miras kalan geleneksel sporlardandır. Veli Efendi'de yapılan at yarışları ve Kırkpınar güreşleriyle bu geleneksel sporlar yaşamaktadır. Gürz, matrak, zorbazlık gibi geleneksel sporlar ise günümüzde görülmemektedir.

2. Modern Sporun Oluşum Süreci

Osmanlı Devleti güç kaybetmeye başladığı bir dönemde toparlanabilmek ve gücünü kazanabilmek için yüzünü Batı'ya döndürerek modernleşme

çabasına girmiştir. Modernleşme adına ciddi bir adım atılarak Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir. Siyasi ve askeri güç amacıyla ilan edilen Tanzimat Fermanı ile paralel hız kazanan modernleşme, sadece bu alanlarda kalmararak kültürel hayatı ve günlük hayatı da etkilemiştir. Siyasi, askeri, kültürel ve sosyal yapının yanı sıra Osmanlı Devleti'nde var olan geleneksel sporlar da bu modernleşme sürecinden etkilenmiştir. Modern spor, Osmanlı Devleti'ne askerî okullar aracılığıyla girmiştir.

Osmanlı Devleti'nin modern spor olarak karşılaştığı ilk spor, jimnastiktir. İlk kez 1863 yılında Osmanlı ordusuna subay yetiştiren okul olan, Fransızca eğitim veren Mekteb-i Harbiye'nin ders programına Batılı jimnastik olarak "riyazat-ı bedeniye" eklenmiştir. Mekteb-i Harbiye'de derslerden sonra M. Martin adlı hocayla spor çalışmaları yapılmış ve nitelikli subay yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Çelik ve Bulgu, 2010: 140). Yine 1863 yılında Askerî İdadîlere de jimnastik; 1864 yılında Harbiye Okuluna jimnastik, meç, eskrim dersleri konulmuştur (Dever ve İslam, 2015: 161).

Askerî okulların yanı sıra modern sporda önemli bir yeri olan Galatasaray Lisesi'nin yani Mekteb-i Sultanî'nin ders programına 1 Eylül 1868'de jimnastik dersi eklenmiştir. Fransız liseleriyle ders programı olarak aynı giden Mekteb-i Sultani, Fransa'dan beden eğitimi hocaları getirmiştir. Bu hocalar ile sabahları ikişer saat jimnastik dersi yapılmaktaydı. Askerî okullar ve Mekteb-i Sultaninin yanı sıra sivil okulların ders programına modern spor, 1869'da Maarif-i Umumiyye Nizamnamesi ile girmiştir. 1869'da erkek rüştiyelere, 1870'te Mekteb-i Tıbbiye'ye ve sivil okullara, 1873'te Darüşşafaka'ya, 1877'de idadîlere, 1884'te Bahriye mekteplerine, 1893'te Protestan okullarının kısm-ı idadîlerine, 1895'te Darülmuallimat'lara, 1907'de Mülkiye Mektebi'nin idadî kısmına jimnastik dersi konulmuştur (Dever ve İslam, 2015: 162).

Okullarda modern sporun yaygınlaşması bu alanda eğitimli hoca ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Mekteb-i Sultani; Curel, Monsieur Moiroux, Monsieur Martinetti, Stangalli gibi alanında önemli spor hocalarını getirerek modern sporun gelişmesine katkı sağlamıştır. Yurt dışından getirilen Curel, Monsieur Moiroux, Monsieur Martinetti, Stangalli gibi hocalar Osmanlı Devleti'nde hem modern spor dersleri vermiştir hem de burada hocalar yetiştirmiştir. Stangalli'nin öğrencisi olan Faik Üstünidman Türk modern spor tarihinin önemli hocalarından biri olmuştur. Bu hocalardan etkilenecek yurt dışına eğitime giden Selim Sırrı Tarcan da Türk modern spor tarihinde önemli bir yer edinmiştir (Yıldız, 1979: 300-301).

Osmanlı Devleti'ne modern spor her ne kadar jimnastik olarak girse de jimnastik kolay benimsenen bir spor olamamıştır. Okullarda ders programında önemli bir yere sahip olan jimnastik, halk tarafından benimsenmemiştir ve ön yargıyla bakılan bir spor olmuştur. Halk, jimnastiği cambazların yaptığı tehlikeli hareketlerden ibaret görmüştür. Yurt dışında Alman ve İsveç jimnastiği eğitimi alan Selim Sırrı Tarcan, bu önyargıyı yıkabilmek için dergilerde yazılar yayımlamış, kendi açtığı jimnastikhane de jimnastik dersi vermiştir. Yurt dışından getirilen hocalardan biri olan Curel, Kağıthane'de bir İdman Bayramı düzenleyerek gençleri jimnastiğe teşvik etmiştir (Yıldız, 1979: 300-301).

Halkın modern spor ile tanışması daha geç bir zamanda olmuştur. Askerî okullarda görülen meç, eskrim, jimnastik gibi modern sporlardan ziyade halkın tanıştığı ya da daha çabuk benimsediği modern spor, futbol olmuştur. İngiliz ve Rum ailelerinden gördükleri ragbiyi kendi aralarında oynamaya başlayan gençler, futbol takımları kurmuştur. Ancak 2. Abdülhamit zamanında uygulanan istibdat sebebiyle toplu halde yapılan eylemlere karşı çıkıldığı için futbol yasaklanmıştır. Baskılara rağmen halk, futbolu bırakmayarak gizli gizli oynamaya devam etmiştir. Modern spor olarak jimnastik ve futbol, Osmanlı Devleti'nde daha baskın ve yaygın görülse de deniz sporları, tenis, boks, bisiklet, basketbol, voleybol, bilardo gibi modern sporlar da Osmanlı Devleti'nde görülmeye başlanmıştır (Dizdar, 2016: 12-14).

Tanzimat süreci ile modernleşmeye başlayan spor, 2. Abdülhamit zamanında bir baskıyla karşılaşsa da Meşrutiyet ile beraber özgürleşmiştir. Meşrutiyet Devri'nde de okulların ders programına jimnastik dersi eklenmeye devam edilerek 1895'te Darülmua'llimat'lara jimnastik dersi konulmuştur. Bu dönemde okullarda jimnastiğin yanı sıra izcilik de ders olarak okutulmaya başlamıştır. 1910'da liselerin, 1911'de idadîlerin ders programına izcilik eklenmiştir ve 1912'de de Osmanlı Keşşafı Cemiyeti kurulmuştur (Dizdar, 2016: 12-14).

Modern sporların kulüpleşmesi hız kazanmış ve federasyon adı altında kurumsal bir yapı kazanmıştır. Meşrutiyet'in getirmiş olduğu özgür ortam ile beraber Türkler, olimpiyatlarda yer almaya başlamıştır. Osmanlı Devleti, istibdat döneminde 1896 Atina, 1900 Paris, 1904 Saint Loius olimpiyatlarına katılamamıştır. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber Osmanlı Devleti, ilk kez 1908 Londra Olimpiyatları'na katılmıştır. 1912 Stockholm Olimpiyatları'nda da Osmanlı Devleti kendini göstermiştir. Ancak olimpiyatlarda acemi olduğu için bir başarı elde edilememiştir. Bu nedenle Selim Sırrı Tarcan, Ali Sami

Yen ve Burhaneddin Felek tarafından Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti kurulmuştur (Çelik ve Bulgu, 2010: 144; Dizdar, 2016: 13-14).

3. Osmanlı Devleti'nde Modern Sporlar

Futbol: Modern spor her ne kadar jimnastik ile Osmanlı Devleti'ne girse de halkın benimsediği ve yaygınlaşmasını sağladığı modern spor futboldur. Her ne kadar o dönemde devlet tarafından kalabalık halde oynanmasından dolayı ilk zamanlar düzeni bozacak toplu bir eylem gibi görülüp yasaklansa da halk futboldan uzaklaşmamıştır. Osmanlı Devleti'nde futbol, en yaygın olan ve daha çabuk kulüpleşen bir spor olmuştur.

Futbol, Osmanlı Devleti'nde Selanik ve İzmir'de Rum ve İngilizler tarafından oynanan bir spordur. İzmir'de gördüğü futbolu İstanbul'a getiren James La Fontaine; 1897'de İngiliz, Rum ve Ermenilerden oluşan Kadıköy Football Association Kulübü'nü kurar (Hasdemir, 2010: 21). Papaz Çayırında oynanan maçlardan etkilenen gençler Kadıköy'de 1899'da ilk futbol kulübü olan "Black Stockings" kulübünü kurmuştur. 1902'de İngiliz ve Rumlar Cadi-keu Football Club yani Kadıköy Futbol Kulübünü; Moda Futbol Kulübünü, İngilizler Elpis ve İmogene kulüplerini (Hasdemir, 2010: 22-23) kurmuşlardır. Futbol başlarda siyasi baskıdan dolayı yabancı milletlerin elinde olsa da Meşrutiyet'in ilanından sonra Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray gibi Türk kulüplerin kurulmasıyla futbolda Türkler kendini gösterebilmiştir. "Bereket jimnastik Kulübü" olarak faaliyete geçen, 1909'da "Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü" adını alan Beşiktaş; jimnastik, atletizm, eskrim, güreş, boks gibi sporların da yer aldığı ilk Türk spor kulübü olur. Galatasaray Lisesi hocalarından Ali Sami Yen, Mekteb-i Sultanî öğrencileriyle birlikte 1905'te Galatasaray'ın kurulmasını sağlayarak Türk futboluna katkı sağlamıştır. Stadı olan ilk spor kulübü olarak Kadıköy'de gençlerin kendi imkânlarıyla kurduğu Fenerbahçe de 1907'de futbola dâhil olur (Hasdemir, 2010: 32-81). Bu kulüplere daha sonraki dönemlerde Beykoz, Hilal, Darüşşafaka, Nişantaşı, Hilal, Haydarpaşa gibi kulüpler eklenmiştir. Kulüp sayısının artmasıyla beraber futbolda lig yapısı oluşmaya başlamıştır.

Basketbol: Futboldan sonra günümüzde önemli sporlardan biri olan basketbol, Türklerde daha geç dönemlerde oluşum göstermiştir. Basketbol, ilk olarak Mekteb-i Sultani'de oynanmıştır. Kulüp olarak da ilk Fenerbahçe'de yer almıştır (Yıldız, 1979: 359-360).

Voleybol: Voleybol, Osmanlı Devleti'nde YMCA'nın temsilcisi Helmut Braun'un 1919'da okullarda voleybol maçı yaptırmasıyla yaygınlık kazan-

mıştır ancak ilk dönemlerde bir kulüp bünyesinde yer almamış, okullarda maç şeklinde görülmüştür (Kılıç, 2011: 76-77).

Bisiklet: Bisiklet, Avrupalıların daha yoğun olduğu İzmir, Selanik ve İstanbul'da görülse de kulüp olarak geç dönemde kendine yer bulmuştur. İlk olarak Fenerbahçe'de görülmüş ve Fenerbahçe tarafından düzenlenen spor bayramında bisiklet yarışı yapılmıştır (Yıldız, 1979: 347-348).

Kürek: Kürek sporu ilk olarak 7 Eylül 1913'te Donama-ı Osman-ı Muaveneti Millîye Cemiyeti'nin Moda Kulübü'nde düzenlediği bir yarışta görülmüştür. Yarışta Türklerden Mekteb-i Sultanî, İstanbul Mekteb-i Sultanî; Moda ve Yachting gibi kulüpler yer almıştır. 1914'ten sonra Fenerbahçe, Galatasaray, Altınordu, Anadolu, Haliç İdman Yurdu kulüpleri kürek takımları kurmuştur (Yıldız, 1979: 352-354).

Tenis: Günümüzde popüler bir spor olan tenis, Osmanlı'da çok geç dönemde kendini göstermiş bir spordur. İlk zamanlar daha çok Avrupalıların tekelinde olan bir spor olmuştur. Kulüpleşme arttıkça kulüpler kendilerine tenis kortları yaptırarak bu sporun gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Boks: Boks, 1. Dünya Savaşı sonrası İstanbul'daki düşman donanması askerleri arasında yapılan boks maçlarıyla görülmüştür. Beyoğlu'nda yabancı askerler ve Türkler arasında yapılan mücadeleler milli bir savaş olarak algılanmaktaydı. Musevi bir Türk olan Adil Aşkiyani, 1920'de Fransız Boks Federasyonu dâhilinde bir boks topluluğu oluşturmuştur. "Sokak Ringleri" adıyla boks maçları düzenlenirdi. Fenerbahçe, Galatasaray, Kurtuluş, Beşiktaş boks ilgi göstermeye başlayan kulüplerden olmuştur.

Golf: Golf, başlarda herhangi bir saha bulunmadığı için gelişme göstermesi zaman alan bir spor olmuştur. 1895'te İstanbul Golf Kulübü'nün ve 1911'de Boğaziçi Golf Kulübü'nün kurulmasıyla golf gelişme gösterecek bir alan bulmuştur (Kılıç, 2011: 40).

Güreş: Osmanlı Devleti'nde Kırkpınar güreşi olarak nam salan geleneksel güreş, Tanzimat ile modern minder güreşine dönmüş ve Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü'nde spor dalı olarak yerini almıştır (Yıldız, 1979: 341-342).

Kılıç: Geleneksel spordan biri olan kılıç, Tanzimat ile beraber "eskrim" olarak okullarda ders olarak okutulmuştur. Kulüpleşme döneminde ise Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü'nde ve Fenerbahçe Kulübü'nde yer almıştır.

Yüzme: Batı'dan Mekteb-i Sultani'ye getirilen jimnastik hocalarından Monsieur Moiroux, burada jimnastiğin yanı sıra yüzme dersi de vermiştir. Spor müsabakası olarak yüzme, 1923'te Galatasaray Kulübü tarafından Büyükdada'da düzenlenmiştir (Yıldız, 1979: 366).

Sonuç

Osmanlı Devleti Tanzimat öncesinde ve sonrasında her zaman sporla iç içe olmuş ve sporu desteklemiştir. Tanzimat Dönemi'nin getirmiş olduğu modernleşmenin bir yansıması olarak görülmeye başlanan modern spordan önce de Osmanlı Devleti'nde spor yer almaktaydı. Geleneksel spor olarak karşımıza çıkan kılıç, at biniciliği, cirit gibi sporlar günlük hayatın bir parçasıydı. Osmanlı Devleti'nde geleneksel sporlar talim şeklinde, güç artırmaya yönelikti. Tanzimat öncesinde Osmanlı Devleti'nde saray, Acemioğlanlar mektebi ve tekkeler, canbazhaneler eğitim kurumları olarak örgütlenen kurumlardı. Bu kurumlarda medrese derslerinin yanı sıra geleneksel sporlar da ders olarak verilmekteydi. Sarayda yani Enderun mektebinde medrese derslerinin yanı sıra talim şeklinde yaptırılan cirit, okçuluk, cündilik gibi sporlarla orduya asker yetiştirilmekteydi. Acemioğlanlar mektebinde devşirme çocuklara cirit, ok, at biniciliği dersleri verilerek orduya asker yetiştirilmekteydi. Enderun mektebi ve Acemioğlanlar mektebi daha çok sarayın askeri gücüne yönelik, halka kapalı kurumlardı. Tekkeler dini bir kurum olmakla beraber halkın ulaşabileceği spor merkezleri olarak da görev yapmaktaydı. Tekkelerde yapılan güreş müsabakaları halkı spora karşı teşvik etmekteydi. Canbazhanelerde ise sarayda yapılan kutlamalar için hokkabaz ve cambaz yetiştirilirdi.

Osmanlı Devleti gerileme sürecinde eski gücünü kazanabilmek için Sany Devrimi ve Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu modernleşmeye ayak uydurmak amacıyla Tanzimat Fermanı'nı ilan etmiştir. Siyasi, askeri bir toparlanma amacıyla ilan edilen bu ferman, aynı zamanda sosyal hayatı da etkilemeye başlamıştır. Bu modernleşmenin bir sonucu olarak geleneksel sporların yanı sıra Osmanlı Devleti'nde modern spor oluşmaya başlamıştır. Ayakta kalmanın ve yenileşmenin bir çözümü olarak görülen Tanzimat Fermanı ile sporda görülen değişimler ve Batı'dan alınan modern sporlar, geleneksel sporlarla başlarda bir arada devam etse de zamanla bunlar baskın hale gelmiştir. Talime dayalı olan, askeri güce yönelik geleneksel sporlar Tanzimat ile beraber önemini yitirmiştir ancak geleneksel sporlar tamamen yol olmamıştır. Günümüzde geleneksel sportlardan okçuluk, güreş, avcılık hala devam etmektedir. Türkler okçuluk alanında başarılı sporcular yetiştirdi-

erek olimpiyatlarda önemli başarılar almaya devam etmektedir. Kırkpınar güreşleri hala önemli bir değerimiz olarak yerini korumaktadır.

Modern spor Osmanlı Devleti'nde yurt dışından getirtilen hocaların jimnastik kökenli olmasından kaynaklı olarak "jimnastik" olarak algılanmaktaydı ve askeri okulların programına da eklenen ilk spor olmuştur. Ancak okullarda benimsenen jimnastik, halk tarafından cambazlık olarak algılanmış ve benimsenememiştir. Hocaların halka açık jimnastikhaneler kurmasına, dersler vermesine, yarışlar düzenlemesine rağmen bu spor okul bazında ders ve olimpiyatlarda atletizm olarak devam etmiştir. Modern sporlardan futbol en hızlı benimsenen ve yayılan spor olmuştur. Diğer modern sporların gelişmesi daha sonraki dönemlere kalacaktır. Gençlerin kendi arasında küçük gruplar halinde oynamaya başladıkları futbol, 2. Abdülhamit tarafından yasaklanmıştır. Ancak futbol tüm baskılara rağmen oynanmaya devam edilmiş ve modern spor olarak profesyonel takımlaşmanın ve kulüpleşmenin en hızlı ve en fazla olduğu bir spor olmuştur. Özellikle Meşrutiyet ile beraber özgürleşen ortam modern sporların kulüpleşmesinin de önünü açmıştır. Şu an bilinen Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe gibi kulüplerin temelleri bu özgürleşen ortamda atılmış ve modern spor kurumsallaşmaya başlamıştır. Futbolun yanı sıra voleybol, basketbol, yüzme, boks, tenis gibi sporlar da yerini almaya başlamıştır.

Kaynakça

- Atalay, Ayşe (2007). "Osmanlı ve Genç Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Sporda Batılılaşma Hareketleri". *Spor Yönetimi ve Bilgi Teknolojileri Dergisi*, 2(2): 30-35.
- Bilge, Nalan (1989). *Türkiye'de Beden Eğitimi Öğretmeninin Yetiştirilmesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Canşen, Efkân (2015). "Türkiye Cumhuriyetinin Spor Politikaları". *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1): 33-48.
- Çelik, Veli Onur ve Bulgu, Nefise (2010). "Geç Osmanlı Döneminde Batılılaşma Ekseninde Beden Eğitimi ve Spor". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24: 137-147.
- Dever, Ayhan ve İslam, Ahmet (2015). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Okullardaki Beden Eğitimi Derslerine Sistemik Bir Bakış". *JASS The Journal of Academic Social Science Studies*, 32: 159-169.

- Dizdar, Merve Burcu (2016). *Riyâzat -ı Bedeniyye -i Tıbbiyye ve Tanzimat Dönemi Spor Terminolojisinin Oluşumu*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi.
- Fişek, Kurthan (1985). *100 Soruda Türkiye Spor Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Hasdemir, Hacı (2010). *İstanbul'un 100 Spor Kulübü*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kılıç, Behram (2011). *İstanbul'un 100 Spor Olayı*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Soyer, Fikret (2004). "Osmanlı Devletinde (1839-1908 Tanzimat Dönemi) Beden Eğitimi ve Spor Alanındaki Kurumsal Yapılanmalar ve Okul Programlarındaki Yeri Konusunda Bir İnceleme". *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1): 209-225.
- Yıldız, Doğan (1979). *Türk Spor Tarihi*. İstanbul: Eko Matbaası.

"COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Teşekkür: Prof. Dr. Fikret Turan ve Doç. Dr. Muhammed Emin Yıldızlı hocalarıma teşekkür ederim.

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Acknowledgments: I would like to thank my instructors Prof. Dr. Fikret Turan and Assoc. Prof. Dr. Muhammed Emin Yıldızlı.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.